BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET

Obligatorisk læringstilbud

2019

1 Sådan bruger I håndbogen
2 De administrative rammer
4 Det obligatoriske læringstilbud står på den styrkede pædagogiske læreplan
5 Høj kvalitet i dagtilbud

6 Tema: Kommunikation og sprog
16 Tema: Kulturel og demokratisk dannelse
26 Tema: Forældresamarbejde

34 Inspiration til målrettede forløb for forældre
41 Litteraturhenvisninger

Obligatorisk læringstilbud

© 2019 Børne- og Undervisningsministeriet
Indhold udarbejdet af Danmarks Evalueringsinstitut for Børne- og Undervisningsministeriet

Eftertryk med kildeangivelse er tilladt

Design: BGRAPHIC
Foto: Kamilla Bryndum, Mette Bendixsen, Søren Svendsen, Thure Andersen, Helene Brochmann, Colourbox, Istock, Johner
Tryk: Rosendahls

ISBN www: 978-87-7182-291-5
ISBN tryk: 978-87-7182-292-2

Sådan bruger I håndbogen

Håndbogen er for jer, der skal tilrettelægge et obligatorisk læringstilbud, men kan også læses som inspiration til arbejdet med de mindste børn i udsatte positioner. Den indeholder faglige pointer, inspiration til og refleksion over det faglige indhold og tilrettelæggelsen af de målrettede forløb for både børn og forældre. Alt sammen så I kan tilrettelægge det obligatoriske læringstilbud med det pædagogiske indhold, I ønsker, inden for rammerne af lovgivningen.

Håndbogen præsenterer de overordnede lovgivningsmæssige rammer for det obligatoriske læringstilbud. Derudover beskrives, hvordan kvaliteten af samspil og relationer mellem børn og pædagogisk personale er afgørende for at skabe en daginstitution af høj kvalitet – især for de yngste børn.

I håndbogen finder I en beskrivelse af de tre faglige temaer, som er særligt centrale for tilrettelæggelsen af det obligatoriske læringstilbud:

- Kommunikation og sprog
- Kulturel og demokratisk dannelse
- Forældresamarbejde

Hvert tema indledes med et praksiseksempel. Herefter præsenteres I for en række faglige pointer og til sidst refleksionsspørgsmål og gode råd, der kan hjælpe jer i tilrettelæggelsen af det obligatoriske læringstilbud. De faglige pointer og praksiseksemplerne er inspireret af viden indhentet i forbindelse med besøg i daginstitutioner, faglige bidrag fra relevante videnspersoner på områderne samt relevant forskning. For mere viden om fx konkrete indsatser henvises til www.emu.dk/dagtilbud. Til sidst i håndbogen kommer et kapitel med inspiration til de målrettede forløb for forældre.

Formålet med det obligatoriske læringstilbud

Det obligatoriske læringstilbud skal give alle børn i Danmark de samme muligheder for at lære det danske sprog og få kendskab til demokratiske normer og værdier samt danske traditioner. Forældrene skal vejledes i at understøtte deres barns deltagelse i læringstilbuddet og deres dansksproglige udvikling.

Af lovens bemærkninger fremgår det bl.a., at det vurderes, at børn i udsatte boligområder har større risiko for ikke at udvikle alderssvarende dansksproglige kompetencer, at de får lavere karakterer i dansk ved 9. og 10. klasses afgangsprøve, og at de har større risiko for at vokse op i et parallelsamfund. Forældrene i de udsatte boligområder har – ud fra en landsgennemsnitlig betragtning – en lavere grad af tilknytning til arbejdsmarkedet, og flere har ikke nogen uddannelse ud over grundskolen.

Det fremgår af lovens bemærkninger, at det derfor er vigtigt, at der skal sættes tidligt ind, så børn i udsatte boligområder bl.a. får andre rollemodeller. Det obligatoriske læringstilbud medvirker til, at alle børn får en god start i dagtilbud.

De administrative rammer

Den enkelte kommunalbestyrelse har det overordnede ansvar for at tilrettelægge det obligatoriske læringstilbud ud fra rammen, der er angivet i dagtilbudsloven. Herunder også hvordan forældrene bliver informeret om, at deres barn skal indskrives i et obligatorisk læringstilbud, hvis det ikke allerede er indskrevet – og forældrene ikke ønsker at lade deres barn indskrive – i et alment dagtilbud. Kommunalbestyrelsen beslutter også selv, hvordan der i kommunen informeres og udføres eventuelt opsøgende arbejde. Det opsøgende arbejde kan eventuelt ske i et samarbejde mellem sundhedsplejerske, boligsociale medarbejdere, dagtilbud og andre fagpersoner.

Daginstitutionens pædagogiske leder skal være særligt opmærksom på, at det obligatoriske læringstilbud tilrettelægges, så barnet indgår som en del af daginstitutionens samlede børnefællesskab og løbende aktiviteter, selvom barnet er til stede i daginstitutionen i færre timer end de øvrige børn. Lederen skal også sørge for, at det pædagogiske personale er klædt på til det løbende samarbejde med forældrene i hverdagen, og til hvordan de skal vejlede forældrene i at understøtte deres børns deltagelse i det obligatoriske læringstilbud.

Den pædagogiske leder har derudover til opgave at iværksætte målrettede forløb for både børn og forældre i det obligatoriske læringstilbud.

Det obligatoriske læringstilbud

- **Læringstilbuddet er obligatorisk for børn bosat i udsatte boligområder, som ikke allerede er optaget i et dagtilbud, når de fylder 1 år.**
- **Læringstilbuddet skal etableres som et selvstændigt tilbud på 25 timer og være integreret i en daginstitution.**
- **Læringstilbuddet skal indeholde målrettede forløb for børn og forældre.**
- **Forældre har mulighed for at vælge selv at forestå en indsats i hjemmet, hvis den står mål med det obligatoriske læringstilbud.**
- **Hvis forældrene ikke lader deres barn optage i et obligatorisk læringstilbud eller selv forestår indsatsen, skal kommunalbestyrelsen træffe afgørelse om at standse børneydelsen.**
- **Børnene skal forblive optaget i læringstilbuddet, indtil kommunen gennemfører en sprogvurdering, når barnet er i 2- eller 3-års alderen.**

Målrettede forløb for børn

De målrettede forløb for børn skal tilrettelægges inden for rammerne af daginstitutionens hverdag og have fokus på at ”styrke børnenes dansksproglige kompetencer, generelle læringsparathed og introducere børnene til danske traditioner, normer og værdier”[1] (Dagtilbudsloven). Det er daginstitutionen selv, der konkret integrerer disse krav i hverdagen stående på den pædagogiske læreplan, så det sikres, at det giver mening lokalt. Det er centralt, at børnene i det obligatoriske læringstilbud indgår i daginstitutionens samlede børnefællesskab. Det vil sige, at der skal være en opmærksomhed på, at forløbet for børnene i det obligatoriske læringstilbud finder sted, mens børnene er en del af børnefællesskabet. Børnene kan også deles op i mindre grupper, ligesom det sker for børnene i det almene dagtilbud, hvor der også veksles mellem at arbejde med hele børnegruppen og små børnegrupper.

Udsatte boligområder

Udsatte boligområder er kvarterer med almene boligforeninger, der lever op til en række fastsatte kriterier om beboernes samlede tilknytning til arbejdsmarkedet, indkomstniveau og uddannelseslængde samt andelen af beboere, der er dømt for kriminalitet.

Transport-, Bygnings- og Boligministeriet offentliggør hvert år en liste over udsatte boligområder. I 2018 opfyldte 43 boligområder kriterierne for at være et udsat boligområde.

Håndbogens tre temakapitler giver inspiration til det faglige indhold i de målrettede forløb for børnene. Indholdet skal tilrettelægges ud fra den lokale praksis, og der skal være en konkret drøftelse af, hvordan elementerne i det obligatoriske læringstilbud opnås.

Målrettede forløb for forældre

Samarbejdet med forældre til børn i det obligatoriske læringstilbud skal – ud over det daglige forældresamarbejde – indeholde målrettede forløb, der "inspirerer og vejleder forældrene om, hvordan de kan støtte deres barn i det obligatoriske læringstilbud og understøtte barnets dansksproglige kompetencer og generelle læringsparathed og introducere barnet til danske traditioner, normer og værdier" (Dagtilbudsloven). Det er begge forældre, der skal deltage i et målrettet forløb, og der kan deltage flere forældrepar samtidig i de aktiviteter, I afholder som en del af forløbet.

I afsnittet "Inspiration til målrettede forløb for forældre" præsenteres I for fire ideer til mulige aktiviteter og arrangementer, der kan indgå som en del af de målrettede forløb for forældre. Derudover præsenteres en række opmærksomhedspunkter i forhold til tilrettelæggelsen af forløbene. Inspiration til det tematiske indhold i aktiviteterne og arrangementerne kommer undervejs i de tre temakapitler. Der vil også komme konkret inspiration til forløbene undervejs. Se efter denne boks:

Lederens rolle

Daginstitutionens pædagogiske leder samt det pædagogiske personale har en myndighedsrolle i det obligatoriske læringstilbud. Det skyldes, at de skal registrere børnenes fremmøde i forhold til det påkrævede timeantal og forældrenes deltagelse i de målrettede forældreforløb samt underrette kommunen, såfremt der er afvigelser.

Forud for læringstilbuddets start er det vigtigt, at den pædagogiske leder afklarer med det pædagogiske personale, hvordan rollen skal forvaltes internt i daginstitutionen og i den daglige kontakt med forældrene. Det skal fx overvejes, hvem der skal registrere barnets fremmøde, hvilken dialog der skal være med forældrene, hvis barnet benytter tilbuddet mere eller mindre end de 25 timer om ugen, samt hvad der kan gøres for, at forældrene lever op til kravet om at deltage i det målrettede forældreforløb. Som led i at opbygge et respektfuldt og tillidsbaseret samarbejde med forældrene anbefales det, at der sker en tydelig udmelding om de krav og forventninger, der er til forældrene og deres rolle i forhold til barnets deltagelse. I de indledende samtaler med forældrene er det derfor nødvendigt at informere om, at I registrerer fremmøde og deltagelse, hvordan forældrene kan kontakte jer i tilfælde af sygdom, og hvordan I kan få fat i forældrene, hvis barnet ikke er mødt op som aftalt. Der vil komme en opsamling af disse overvejelser i kapitlet om forældresamarbejde.

Inspiration til forældreforløb

Se efter denne boks for konkret inspiration til målrettede forløb til forældre.

Her kan du finde information om det obligatoriske læringstilbud

Grundlaget for udmøntningen af det obligatoriske læringstilbud er Dagtilbudsloven, Lov nr. 1529 af 18.12.2018. Der kan derudover henvises til orienteringsskrivelsen om ændring af dagtilbudsloven Orientering om ændring af dagtilbudsloven, Lov nr. 1529 af 18.12.18.

Det obligatoriske læringstilbud står på den styrkede pædagogiske læreplan

Indholdet i det obligatoriske læringstilbud skal tilrettelægges i overensstemmelse med den styrkede pædagogiske læreplan, som gælder for alle dagtilbud i Danmark.

Udover seks læreplanstemaer, som alle dagtilbud skal arbejde med, indeholder den styrkede pædagogiske læreplan et fælles pædagogisk grundlag, der består af ni centrale elementer (www.emu.dk/dagtilbud). Her er der blandt andet fokus på børnesyn, dannelse og børneperspektiv, herunder ligestilling og demokrati, hvilket også står centralt i lovgrundlaget for det obligatoriske læringstilbud.

Dannelse refererer til en dybere form for læring. Her handler det om, at barnet tilegner sig de værdier og den viden, der skal hjælpe det med at orientere sig i verden som et hensynsfuldt, kritisk og demokratisk indstillet menneske. Dannelse handler også om at have børneperspektivet i fokus i det pædagogiske arbejde – hvad enten der er tale om rutinesituationer, børneinitierede aktiviteter eller voksenplanlagte forløb. Her er det vigtigt, at børnene oplever, at de deltager aktivt og har indflydelse på, hvad de skal lave i dagtilbuddet i løbet af dagen. Uanset køn, alder og kulturel baggrund.

I det fælles pædagogiske grundlag er der fokus på at tilrettelægge et trygt pædagogisk læringsmiljø. Det skal udgøre rammen for, at alle børn udvikler sig og lærer i en vekslen mellem leg, planlagte eller spontane aktiviteter, voksen- eller børneinitierede aktiviteter og daglige rutinesituationer. Det obligatoriske læringstilbud skal foregå som en del af det pædagogiske læringsmiljø, I skaber for hele børnegruppen, hvor alle børn deltager, udfordres og oplever mestring inden for børnefællesskabet.

I det fælles pædagogiske grundlag er legen fremhævet som grundlæggende for børns sociale og personlige læring og udvikling. At tage udgangspunkt i børnenes leg og skabe sammenhæng til hjemmemiljøet fremhæves som to afgørende understøttende elementer, for børns lære- og udviklingsprocesser. Derudover betoner det fælles pædagogiske grundlag vigtigheden af børnefællesskabet, som en arena hvor børnene tilegner sig sociale kompetencer og lærer at genkende, men også at mestre, sociale spilleregler. Relationer og venskaber, hvor børn oplever at være en del af et fællesskab, prøver at dele og vente på tur samt blive respekteret og lyttet til, er afgørende for deres trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Evalueringskultur

Den styrkede pædagogiske læreplan betoner vigtigheden af at udvikle en evalueringskultur i dagtilbuddet. Det betyder, at den pædagogiske leder og det pædagogiske personale løbende forholder sig til og reflekterer over, hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. I praksis handler det om at (videre)udvikle en faglig selvkritisk og reflekteret tilgang til den pædagogiske praksis – både når den tilrettelægges, og når den løbende evalueres. En god evalueringskultur skal sikre, at I får øje på nye perspektiver og ser muligheder for at justere og ændre praksis, når der er behov for det. Hvis I sætter jer nogle mål for, hvordan det pædagogiske læringsmiljø fx skal understøtte børnenes sproglige udvikling, sikrer I jer, at I løbende kan følge op og evaluere.

Det brede læringsbegreb

Det obligatoriske læringstilbud skal tage afsæt i det brede læringsbegreb fra den styrkede pædagogiske læreplan. Det brede læringsbegreb betyder, at børn bl.a. lærer ved at udforske med krop og sanser. Det gør de ved at undre sig og blive mødt af udfordringer, ved at bruge fantasien, eksperimentere med fx materialer, gøre opdagelser og opleve nyt i fællesskab med andre børn og voksne. Børn lærer gennem kommunikation, udveksling og socialt samspil. Derfor er det vigtigt at skabe et alsidigt, inddragende og trygt læringsmiljø, der hele dagen understøtter børnenes kropslige, følelsesmæssige, sociale og kognitive udvikling og forståelse.

Høj kvalitet i dagtilbud

En hjørnesten for dagtilbud af høj kvalitet er gode relationer og samspil mellem børn og det pædagogiske personale. Det er ganske enkelt afgørende for det enkelte barns kognitive, sociale, følelsesmæssige og motoriske udvikling[2]. Især for de yngste børn er tryghed og nærhed i relationen til det pædagogiske personale vigtigere end alt andet.

Forudsætningen for at opbygge en god relation mellem børn og det pædagogiske personale er, at det pædagogiske personale er nærværende og hyppigt søger at skabe kontakt med alle børn. Gode relationer vokser ud af samspil, hvor både det pædagogiske personale og barnet gensidigt påvirker hinanden fx ved at tale sammen, eller ved at vise hinanden noget. Et støttende samspil, hvor barnet mødes af varme og en forstående voksen, der inddrager barnet og dets perspektiver, styrker dets udvikling og læring.

Den tætteste form for relation er en tryg tilknytning. Børn knytter sig naturligt til deres forældre, og forskning viser, at børn også knytter sig til det pædagogiske personale i dagtilbud. Tilknytning kræver, at de voksne kontinuerligt er tilgængelige for barnet.

Den trygge tilknytning viser sig ved, at barnet søger at være i nærheden af én eller enkelte medarbejdere, når noget er nyt eller ukendt og derfor utrygt. Når børn bliver urolige, klynkende, stille eller vrede, er det ofte tegn på, at deres tilknytningsbehov er aktiveret. For at give børnene mulighed for at knytte sig til det pædagogiske personale, kan det pædagogiske personale vise interesse og omsorg, være tydelige og reagere sensitivt på børnenes intentioner og behov. En tryg tilknytning forudsætter også, at det pædagogiske personale viser, at de kan lide børnene og udviser omsorg, når et barn har brug for trøst og tryghed.

Kvaliteten i børns tilknytning til deres forældre og det pædagogiske personale i dagtilbuddet har afgørende betydning for deres muligheder for at udvikle sig, udforske verden og for at danne relationer til andre, og det har længerevarende effekt på trivsel og læring[3].

TEMA

Kommunikation og sprog

Indledning

Børn udvikler deres sprog i samspil med andre. Det er igennem først gråd og pludrelyde, så mimik, fagter og gestik og efterhånden det talte sprog, at børn henvender sig til omverdenen og danner relationer til andre. Jo tidligere de voksne omkring barnet stimulerer barnets kommunikationsformer, jo bedre muligheder har barnet for at udvikle sit sprog.

Sprogstimulering er en væsentlig del af det obligatoriske læringstilbud. Hensigten er, at alle børn får lige muligheder for at lære det danske sprog og derved samme deltagelsesmuligheder senere i livet. Forskning viser, at dagtilbud af høj kvalitet har en positiv effekt på børns sproglige kompetencer særligt for børn i udsatte positioner[4]. Der er enighed i forskningen om, at børns sproglige kompetencer inden skolestart kan sige noget om børnenes videre muligheder[5].

Det 1-årige barn har endnu ikke udviklet et talesprog, så det skal lære to talesprog samtidig og bliver derfor simultant tosproget. Grundlaget for en god sproglig udvikling skabes i de nære relationer. I det obligatoriske læringstilbud vil der imidlertid være børn, hvor der ikke tales dansk i hjemmet eller børn, som ikke bliver eller er blevet tilstrækkeligt sprogligt stimuleret i hjemmet. For de børn er det især vigtigt, at I skaber et stærkt sprogligt læringsmiljø og har et skærpet fokus på kvaliteten i jeres samspil. Samtidig kan I støtte forældrene gennem det målrettede forløb for forældrene, så de også får viden om, hvordan de kan støtte børnenes sproglige, herunder dansksproglige, udvikling i hjemmet.

I dette afsnit finder I inspiration til, hvordan I kan skabe et stærkt sprogligt læringsmiljø for børnene i det obligatoriske læringstilbud. I kan finde mere viden om konkrete indsatser på www.emu.dk/dagtilbud.

1. **Sprogstimulering for de mindste**
2. **Kommunikation uden ord**
3. **Børn med flere sprog**

1 Sprogstimulering for de mindste

Samspillet og relationen er det vigtigste

PRAKSISEKSEMPEL

Det er spisetid i daginstitutionen, og det pædagogiske personale gør klar til frokost sammen med en gruppe børn. Mens de dækker bord, snakker de om, hvad de forskellige ting hedder. Bord, stol, tallerken og kop. Da alle sidder samlet omkring bordene, venter det pædagogiske personale lidt med at hælde mælk op i børnenes glas eller putte mad på deres tallerkner. Det inviterer børnene til at kommunikere med hinanden og med dem. Med gestik og lyde giver børnene udtryk for, hvad de gerne vil have, og det pædagogiske personale reagerer på barnets henvendelse ved fx at spørge; ”Vil du have mælk?”. Barnet nikker, hvorefter det pædagogiske personale hjælper med at hælde mælk i glasset og siger; ”Nu hælder vi mælk i dit glas.”

I daginstitutionen lærer barnet det danske sprog gennem samspillet med andre, primært det pædagogiske personale. Samspillet mellem barn og voksen er det, der har størst betydning for, hvordan barnet udvikler sit sprog over tid[6]. Som pædagogisk personale er I barnets sproglige rollemodel, og jeres samspil med barnet har betydning for dets dansksproglige udvikling.

I et godt samspil oplever barnet, at det bliver hørt og forstået. I viser, at I forstår barnets intention i kommunikationen, når I sætter ord og begreber på dets verden. Det sker både i samtaler over hverdagens rutiner fx måltider og bleskift, og i særlige aktiviteter hvor I arbejder fokuseret med sproget.

Vær opmærksom på de fysiske omgivelser

PRAKSISEKSEMPEL

I en daginstitution har man indrettet en del af stuen som et boghjørne. Her kan børnene selv eller sammen med andre børn eller det pædagogiske personale bladre i bøger, få læst en historie eller fortalt en historie ud fra billederne på væggen. Det er et område, hvor børnene kan fordybe sig, og de søger derhen, når de trænger til en rolig pause i løbet af dagen. Det er fyldt med såvel bøger som bogstaver og billeder og tegninger af aktuelle temaer på væggene, som inspirerer både børn og voksne. Det pædagogiske personale skifter løbende billederne – og måske nogle af bøgerne – afhængigt af, hvad der er i fokus i børnegruppen.

De fysiske omgivelser i daginstitutionen har betydning for børnenes sproglige udvikling[7]. Når de opholder sig i et miljø, hvor de ser bøger og bogstaver som en naturlig del af omgivelserne, stimuleres deres sproglige udvikling.

Bøger skal gerne være tilgængelige for børn, så de – fra de er helt små – kan få dem i hænderne, mærke dem, tygge i dem, senere bladre i dem og efterhånden opdage, at de kan læses og indeholder historier. Det danner grobund for, at børnene senere får en naturlig interesse for bøger og højtlæsning. Det påvirker også det pædagogiske personales adfærd. Har bøger en central placering i de fysiske omgivelser i daginstitutionen, læser det pædagogiske personale ganske enkelt mere sammen med børnene. Og jo mere det pædagogiske personale læser sammen med børnene, jo flere ord hører børnene, og det er særlig vigtigt, hvis et barn ikke bliver tilstrækkeligt sprogligt stimuleret eller hører dansk i hjemmet. Det skyldes bl.a., at skriftsproget består af mere nuancerede formuleringer og ord end hverdagssproget, og børnenes sprog stimuleres derfor, når det introduceres til nye ord og begreber ved højtlæsning.

De 1-2-årige børn kan så småt begynde at lege med bogstavernes og ordenes lyde som en del af jeres pædagogiske aktiviteter. I kan introducere bogstavernes former for børnene ved at klistre klistermærker med bogstaver på væggene, stolene eller reolerne eller andre steder i daginstitutionen, hvor det kan skabe nysgerrighed og anledninger til leg og samtale om bogstavernes lyde. På den måde skaber I fysiske rammer, hvor bogstaverne er en naturlig del af omgivelserne.

Arbejd systematisk

PRAKSISEKSEMPEL

I en daginstitution har man valgt at systematisere og synliggøre arbejdet med børnenes sproglige udvikling. Det har man bl.a. gjort ved at inddele året i temaer. Det kan fx være familie, kroppen eller mad. På en tavle, der også er synlig for forældrene, skriver det pædagogiske personale, hvad der er månedens tema og tilføjer løbende de ord – både i skrift og med et billede – som er i fokus i arbejdet med børnene. Tavlen er placeret et centralt sted i daginstitutionen, hvor det pædagogiske personale og forældrene naturligt mødes og kan snakke om, hvad der er i fokus lige nu. Lige ved tavlen er der en kasse med bøger, der udvalgt til temaet, som forældrene kan låne med hjem, så de kan kigge i dem sammen med deres barn.

Når I arbejder systematisk og struktureret med børnenes sproglige udvikling, har det en positiv effekt på deres sprog. En større undersøgelse af forskellige sprogindsatser viser, at alle indsatser havde en positiv effekt. Det kan tyde på, at det er systematikken i sig selv, der giver en del af effekten[8].

I kan arbejde systematisk med de helt små børns sprog på mange måder. I kan fx vælge at arbejde med bestemte fokusord en uge ad gangen som en del af et bredere tema. Det kunne fx være kroppen, og fokusordene øjne, næse og mund. Ordene – både skrift og billede – kan hænge forskellige steder på stuen og i garderoben, så I og børnene løbende gøres opmærksomme på dem. I kan også lade ordene gå igen i sanglege eller andre pædagogiske aktiviteter, hvor der er rum for fordybelse for en mindre børnegruppe. Overordnet handler det om at have systematisk tilgang til, at I bevarer et fokus på sproget gennem hele dagen. Også når der skal skiftes en ble, ryddes op på stuen, under gåturen osv.

Når et barn ikke bliver tilstrækkeligt sprogligt stimuleret i hjemmet, har det i særlig grad brug for, at I laver aktiviteter med færre børn ad gangen. På den måde kan barnet bedre komme til orde, og helt enkelt er der mere ro, så barnet bedre kan høre sproget og de enkelte ord. I har også bedre mulighed for at få et fordybet samspil med det enkelte barn. Vær derfor opmærksom på, at I systematisk får skabt rum til den form for aktiviteter.

2 Kommunikation uden ord

Se børnenes signaler og reager med ord

PRAKSISEKSEMPEL

Det er tidlig formiddag i en daginstitution, og børnene sidder i en rundkreds og er klar til morgensamling. Det pædagogiske personale har i længere tid haft fokus på at styrke børnenes sprog som en del af samlingen, og særligt de større børn er meget optagede af at deltage i sanglegene. Men de oplever, at de mindre børn er urolige, hvilket skaber uro i hele børnegruppen. Personalet sætter sig for at undersøge, hvad der sker, når uroen opstår. De bliver opmærksomme på, at uroen opstår, når de mindste børn forsøger at komme ind i fællesskabet ved at banke i gulvet, sige høje lyde og andet. Det er altså ikke uro, men de mindstes forsøg på kommunikation. Det ændrer det pædagogiske personales opfattelse af situationen, og de arbejder på at arrangere samlingen anderledes, så børnegruppen i en periode inddeles efter alder, så de kan lave aldersvarende aktiviteter i de respektive grupper.

Børn kommunikerer med omverdenen, før de har udviklet et talesprog. En undersøgelse fra Norge[9] har bl.a. undersøgt, hvilke handlinger de 1-2-årige bruger til at kommunikere med fællesskabet i et dagtilbud, og om børnenes handlinger bliver set, så de får en stemme i fællesskabet. Undersøgelsen viste fire former for handlinger:

1. **Kropslige, lydløse handlinger**
   Fx at trække i pædagogens sweater eller pege. De opdages typisk ikke i det store fællesskab, men i højere grad i mindre fællesskaber.

2. **Kropslige handlinger med lyd**
   Men uden stemme, som fx at klaske i bordet. De opdages af fællesskabet, men fører ikke til dialog eller opretholdelse af kontakt over tid.

3. **Børns stemmer med høj volumen**
   Bruges i særlig grad, når der skal oprettes kontakt med fællesskabet, holdes gang i dialogen eller hvis barnet vil have lov at deltage i fællesskabet.

4. **Børns stemmer i udtalt lyd, gråd eller latter**
   Bruges i både store og små kommunikative fællesskaber.

De fire former for handlinger giver et billede af de små børns nonverbale kommunikation. Ved at være opmærksomme på dem kan I nemmere få øje på børnenes invitationer og reagere på dem. Børnene oplever at blive hørt og være en del af fællesskabet, og at de er i stand til at igangsætte en form for samtale, så en dialog ikke kun opstår på de voksnes præmisser og initiativ.

Inspiration til forældreforløb

I kan invitere forældrene ind og fortælle om barnets former for nonverbal kommunikation. Sørg for, at I og forældrene er sammen med barnet samtidig med, at I fortæller. Når forældrene ser jer have øjenkontakt med barnet eller reagere på bestemte måder, når barnet udsender bestemte signaler, viser I pointerne gennem jeres samvær med barnet. På den måde lærer forældrene både barnets kommunikation bedre at kende og får konkret inspiration til samvær med barnet.

Dette arrangement er ikke nødvendigvis for alle forældre, men der kan være familier, der har gavn af det for at støtte deres barns udvikling på bedste vis.

Sæt ord og bevægelse på børnenes verden

PRAKSISEKSEMPEL

Det er eftermiddag i daginstitutionen, og en gruppe børn er i gang med at lege med togbanen. Nogen kan samle skinnerne med hjælp fra det pædagogiske personale, og andre leger med togene og forsøger at sætte dem sammen. En pædagog prøver at få et barn med i legen, men barnet viser mere interesse for stableklodserne. Pædagogen følger med barnet og iagttager, at barnet får stablet klodserne oven på hinanden.

Undervejs sætter pædagogen ord og begreber på barnets leg, fx at tårnet er lavt og efterhånden bliver højt, farverne på klodserne eller at man også kan putte noget ned i stableklodserne, hvis man vender klodserne om. Pædagogen bemærker, at barnet ikke er interesseret i at tale om farverne, så han vender tilbage og snakker om, at tårnet kan være lavt og højt og vælte, når man skubber til det. Barnet smiler og er begejstret over legen.

Når I skal stimulere de helt små børns sproglige udvikling, starter det med øjenkontakt og en god relation mellem jer og barnet. Giv jer tid når I kommunikerer og vent på barnets respons på jeres ord. Når I sætter ord og begreber på deres lyde og fagter, oplever barnet, at det bliver forstået og får ord på sin verden.

Børn, der har brug for ekstra sproglig stimulering, kan have svært ved at følge med i jævnaldrendes lege og strukturerede voksenstyrede lege. For de børn kan I være med i deres leg på sidelinjen og følge deres opmærksomhed, mens I sætter ord og begreber på deres initiativer i legen. Det er en god måde at stimulere og udvikle deres sprog[10].

Børns motoriske udvikling har også betydning for deres sproglige udvikling. Barnets første sprog er kroppens sprog, og derfor hænger motorik og sprog tæt sammen. Forskning[11] viser, at børn med gode motoriske færdigheder ofte også har et veludviklet sprog.

Fx kender børn ordet æble, fordi de har haft et æble i hånden, lugtet til det, grebet om det og smagt på det. Ligesom ordet bold først for alvor får mening for barnet, når det har spillet med den. Kropslige erfaringer sætter altså skub i den sproglige udvikling.

I kan arbejde med at understøtte børnenes naturlige nysgerrighed og udforskende tilgang til verden med sansemotoriske lege, hvor I samtidig stimulerer sproget ved løbende at sætte ord og begreber på legen. Når børn fx synger sange med handlinger og danser til musik, understøtter det deres sproglige udvikling. Musikalske aktiviteter er generelt gode, når I arbejder med en børnegruppe, der har forskellige sproglige baggrunde. En undersøgelse[12] viser, at forskellige musikalske aktiviteter forstærker børnenes evne til at deltage i kommunikationen og fællesskabet. De musikalske aktiviteter skaber en ramme, hvor børn med forskellige sproglige forudsætninger har lige deltagelsesmuligheder.

3 Børn med flere sprog

To sprog i barnets verden

PRAKSISEKSEMPEL

I en daginstitution med flere tosprogede børn har de arbejdet systematisk med at styrke børnenes sprog. De har fokuseret på de fysiske omgivelser, daglig sang og bevægelse og en systematik i hvilke ord, der er i fokus i de daglige pædagogiske rutiner og aktiviteter. Rundt omkring på stuen er der klistermærker med bogstaver, og i et afskærmet hjørne ligger en madras, og en kasse med bøger står lige ved siden af. Bøgerne er valgt, så de afspejler diversiteten i børnegruppen både i forhold til etnicitet, familieformer osv. En gang dagligt finder de musikinstrumenterne frem og synger sange med fagter og fri bevægelse, der handler om månedens tema. Ofte inddeler de børnene i mindre grupper, og generelt er de opmærksomme på at have tætte samspil med børnene.

Et godt sprogligt læringsmiljø gavner alle børn og i særligt grad børn, der ikke oplever tilstrækkelig sproglig stimulans eller hører dansk i hjemmet. Når I skal styrke den sproglige udvikling for børn, der ikke stimuleres tilstrækkeligt i hjemmet, handler det overordnet om at skærpe det, der er præsenteret i de ovenstående afsnit. Derudover er der nogle yderligere opmærksomhedspunkter, I skal have med i jeres overvejelser, når I tilrettelægger det obligatoriske læringstilbud.

Det 1-årige barn har endnu ikke udviklet et talesprog på sit modersmål. Men det har hørt modersmålet siden fødslen, og i daginstitutionen vil det for nogle børn være første gang, at de hører det danske sprog dagligt. Barnet vil derfor på sigt udvikle to talesprog simultant. Det tager længere tid at lære to sprog end et. Sprogmiljøet omkring simultant tosprogede børn skal derfor indeholde tætte samspil mellem barnet og det pædagogiske personale og samspil af en højere kvalitet end ved etsprogede børn. Jo flere gange børn hører et givent ord eller udtryk, jo bedre husker de det – og efterhånden erfarer de betydningen.

Derudover understøtter det børnenes sproglige udvikling og jeres tilknytning til barnet, hvis I kender til nogle af de vigtigste ord fra dets modersmål. Det kunne fx være, mor, far, sulten og av. Barnet trækker på sin erfaring fra modersmålet, når det lærer det nye sprog. Samtidig er det en god måde at møde forældrene på, når I viser interesse for deres modersmål, baggrund og hjemmemiljø.

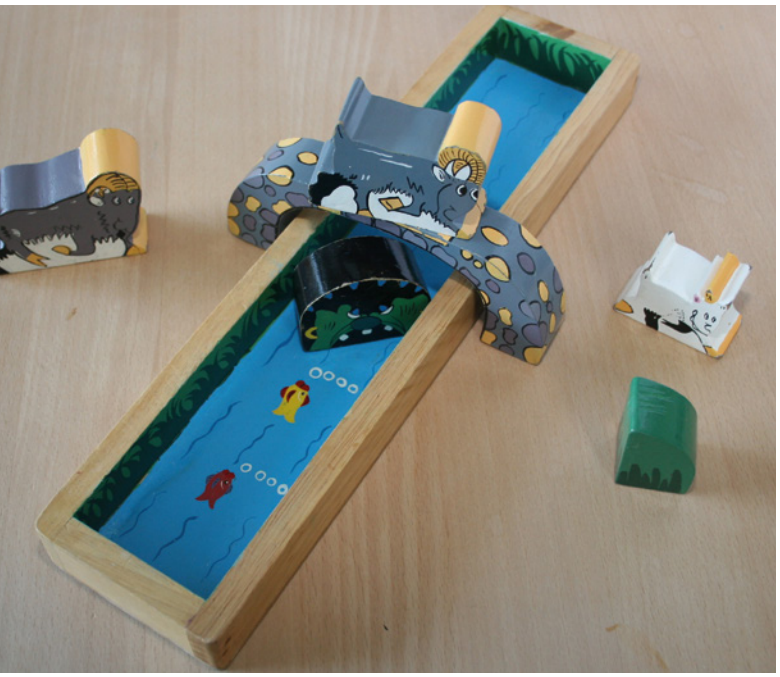

Inspiration til forældreforløb

I kan lave en fotomappe i fællesskab med forældrene. Fotomappen kan indeholde billeder af vigtige personer og genstande fra barnets hjem, såsom barnets seng, spisebordet, et måltid, legetøj osv. Under billedet skriver I navnet på genstanden på dansk, og forældrene skriver det på familiens modersmål. Sæt jer sammen med forældrene, så I kan tale om, hvordan man udtaler de forskellige ord og spørg nysgerrigt ind til barnets hjemmemiljø. Når barnet er i det obligatoriske læringstilbud, kan I bruge mappen til at kigge i og tale ud fra sammen med barnet.

FOKUS

Børn i udsatte positioner

Når et barn vokser op i en familie i en socialt udsat position, hvor der ikke tales dansk i hjemmet, er der en væsentlig forøget risiko for sprogforsinkelse[13]. I skal derfor være ekstra opmærksomme på, at I intensiverer jeres indsats og er ekstra opmærksomme over for disse børn.

Der kan også være børn i udsatte positioner, der kommer fra hjem, hvor der ikke er fokus på at aflæse barnets nonverbale kommunikation. Over for de børn skal I starte med at fokusere på den nonverbale kommunikation og inddrage forældrene, så barnet også oplever at kunne kommunikere i hjemmet. Det er første skridt til at kunne arbejde med barnets sproglige udvikling, at der knyttes en tættere relation gennem fokus på øjenkontakt og aflæsning af barnets nonverbale kommunikation.

?

Refleksionsspørgsmål

- Hvordan understøtter vores fysiske omgivelser børnenes sproglige udvikling?
- Hvornår lykkes vi med at stimulere børnenes dansksproglige kompetencer med udgangspunkt i børnenes egen leg?
- Hvordan arbejder vi fokuseret med de børn, hvor der ikke tales dansk i hjemmet – både i planlagte aktiviteter og i vores rutiner?

!

Godt at huske ...

… at arbejde systematisk med sprogstimulering.

… at være opmærksom på de fysiske omgivelser.

… at synge og læse sammen med børnene hver dag.

… at arbejde med børnene i små grupper.

… at de mest sprogligt udfordrede børn i særlig grad skal have tætte samspil med det pædagogiske personale.

TEMA

Kulturel og demokratisk dannelse

Indledning

Kulturel og demokratisk dannelse handler bl.a. om den kultur og de værdier, som danske dagtilbud bygger på. Den skandinaviske pædagogiske tradition bygger på en demokratisk fællesskabsforståelse, hvor alle børn har mulighed for at udtrykke sig og bliver mødt i deres behov og interesser uanset baggrund og forskelligheder. For børnene handler det bl.a. om at blive set, hørt og respekteret – ligesom børnene uanset social baggrund, køn og alder også skal lære at respektere andres behov og udtryk – fx ved at vente på tur, dele legetøj eller hjælpe hinanden. Traditioner og fejring af højtider er også en del af den kulturelle dannelse i danske dagtilbud. Stort set alle dagtilbud har traditioner – både de fælles og nogle deres egne – hvor de bl.a. fejrer årets højtider eller børnenes fødselsdage.

I det obligatoriske læringstilbud skal børnene introduceres til demokratiske normer og værdier samt danske traditioner. Børnene skal opleve ligeværd mellem kønnene, lære at se og lytte til andre, respektere hinandens forskellige behov, udtryk og baggrunde samt opleve, at de har mulighed for at få indflydelse på hverdagens gang.

I den styrkede pædagogiske læreplan betones det, at det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbud skal være et demokratisk fællesskab, hvor ”Alle børn skal have mulighed for at udvikle deres fulde potentiale uafhængigt af social baggrund, køn, alder mv.” Under læreplanstemaet ”Kultur, æstetik og fællesskaber” er det desuden beskrevet, hvordan der skal arbejdes med at skabe et læringsmiljø, hvor alle børn indgår i ligeværdige fællesskaber og oplever egen og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.

I dette afsnit finder I inspiration til at arbejde med kulturel og demokratisk dannelse med børnene i det obligatoriske læringstilbud.

1. **Demokrati i børnehøjde**
2. **Årets gang, traditioner og højtider**
3. **Ligeværd mellem køn**

1 Demokrati i børnehøjde

Gå på opdagelse i børnenes interesser

PRAKSISEKSEMPEL

Det er formiddag, og der er samling i en daginstitution. Børnene sidder i rundkreds og skiftes til at vælge, hvilke sange de skal synge ud fra forskellige genstande, der ligger i en kuffert i midten af rundkredsen. De står alle op og synger med og laver fagter under sangen undtagen de mindste, der sidder ned og rokker med og nysgerrigt kigger på de andre. Da det er tid til at synge en ny sang, peger et af børnene på en elefant, der står på hylden bagved i stedet for at vælge en af genstandene fra kufferten. Pædagogen giver elefanten til barnet og spørger, om det gerne vil have, at de synger elefantsangen. Barnet nikker og løfter smilende elefanten i vejret.

Selvom de helt små børn endnu ikke har et veludviklet talesprog, er det meningsfuldt at arbejde med at understøtte deres demokratiske medbestemmelse og deltagelse. De udtrykker sig med deres krop, mimik og med lyde, fx når de vender hovedet væk fra maden, bevæger sig væk fra en aktivitet, griner, græder eller råber. Når børnene oplever, at andre forstår og lytter til deres signaler og udtryk, får de vigtig erfaring i at blive mødt og være værd at lytte til.

I kan give barnet oplevelsen af medbestemmelse i mange hverdagssituationer fx at give barnet indflydelse på indretningen af rummene eller hvad I skal lave i løbet af dagen. Afsættet for at give børnene medindflydelse og medbestemmelse er en grundlæggende nysgerrighed på barnets initiativer og perspektiver. Dem kan I gribe ved i nuet at være opmærksomme på, hvad børnene giver udtryk for, at de er optaget af – fx elefanten til samling. I kan også vælge at gå systematisk på opdagelse i børnenes verden i daginstitutionen ved fx at spørge jer selv: Hvor kan børnene godt lide at lege på legepladsen? Hvad sætter de pris på ved måltidet? Er de fx optaget af at være med til at dække bordet, selv at hælde mælk op i glasset og rydde af bordet igen?

Når I følger barnets initiativ, i hvad der ellers var en aktivitet med faste rammer, opstår der et demokratisk øjeblik, men også et potentielt dilemma. Elefanten ligger på hylden og ikke i kufferten og kan derfor som udgangspunkt ikke vælges. I skal derfor overveje i den konkrete situation, om det enkelte barn alligevel skal have lov til at vælge elefanten. Det handler om at have en opmærksomhed på balancen mellem genkendelighed for hele børnegruppen og pladsen til spontane indfald og improvisation. I arbejdet med at følge børnenes interesser og initiativer skal I derfor afveje den aktuelle børnegruppes behov i balancen mellem spontanitet og genkendelighed. Demokrati i børnehøjde handler nemlig også om, at barnet skal lære at indgå som en del af et børnefællesskab, hvor der også skal være plads til de andre børns behov – i dette eksempel behovet for genkendelighed over for det enkeltes barns mulighed for medbestemmelse ved at vælge elefanten.

Demokrati i de små øjeblikke

PRAKSISEKSEMPEL

Det er formiddag i en daginstitution, og alle børnene er på vej ud og vaske hænder inden frokost. Det pædagogiske personale har arbejdet med, at børnene skal lære at vente i køen, så de guides stille og roligt ind i køen igen, hvis de går ud af den. De synger sange om håndvask imens for at holde børnenes opmærksomhed. Et af de større børn bliver lidt utålmodigt og peger mod håndvasken i badeværelset på den anden side af gangen, der egentlig hører til den anden stue. Der står ingen børn ved den håndvask, og en pædagog smiler til barnet og tager en gruppe af de større børn med over til den håndvask for at vaske hænder. Da de sidder ved bordet og spiser, fortæller barnet begejstret om, hvordan de vaskede hænder ved en anden håndvask, end de plejede.

Måltidet er en aktivitet for hele børnegruppen, og det er ofte kendetegnet ved faste rammer om, hvordan det skal forløbe. Når børnene udforsker deres handlemuligheder inden for rammerne, kan det blive til et demokratisk øjeblik. Det kan fx være, når børnene piller fyldet ud af pitabrødet for at spise brødet først. Her kan I enten guide dem til at spise pitabrødet på den gængse måde med fyldet nede i, eller I kan lade børnene udforske deres valg og være åbne over for, at maden kan blive spist i en anden rækkefølge. I den sidstnævnte tilgang giver I plads til, at barnet kan have sin egen tilgang til, hvordan måltidet gribes an, og barnet har medindflydelse på situationen. En norsk undersøgelse[14] af måltidet som demokratisk praksis i dagtilbuddet viser, at begge tilgange bruges i praksis. Undersøgelsen sætter fokus på det demokratiske øjeblik, hvor barnet får plads til at udforske og forsøge sig med handlinger, der afviger fra det planlagte eller normale. Det øjeblik, hvor et barn tager initiativ til at gøre noget, der ligger uden for de normale rammer, kan give barnet en oplevelse af demokratisk medbestemmelse. Samtidig giver det også barnet en tryghed, at det også kender til, hvad der er det almindelige at gøre i forhold til fx at sidde på en stol ved et bord, når man spiser, at pålægget er oven på rugbrødet, og at man siger tak for mad.

Demokrati i de små øjeblikke handler også om, at de små børn lærer at være en del af et fællesskab. Børnene lærer fx at dele legetøj, vente på tur og tage hensyn til andre, hvilket betyder, at deres initiativer ikke altid bliver imødekommet. Det er de balancer, I som pædagogisk personale skal arbejde med. Når børnene befinder sig i et pædagogisk miljø, hvor de oplever, at deres initiativer bliver mødt med velvilje og respekt – om end de ikke altid bliver fulgt – får de nemlig konkrete erfaringer med at være en del af et demokratisk fællesskab.

Børn vokser, når de lærer nye færdigheder

PRAKSISEKSEMPEL

I en daginstitution har man lavet en 'tøjmand'. Det er en dukke, der bruges til at vise børnene, hvordan man selv tager sit overtøj af og på. Med tøjmanden under armen går en pædagog i garderoben sammen med en mindre gruppe børn i god tid, inden de skal ud af døren. Pædagogen tager overtøj på tøjmanden. For hvert stykke overtøj, tøjmanden får på, hjælpes børnene til selv at tage det samme på. Efter noget tid begynder nogle af de ældre børn at være hurtigt færdige med at få tøjet på. Pædagogen støtter dem derfor i at hjælpe de mindre børn med at få tøjet på. Det skaber et hyggeligt fællesskab blandt børnene, og de større børn er stolte over at kunne hjælpe de mindre børn.

Når I arbejder pædagogisk med børnenes evne til selv at kunne spise, tage tøj på eller mestre andre hverdagsrutiner, giver I børnene en oplevelse af selvstændighed. For de fleste børn er det en stor succesoplevelse, når det ikke længere har behov for hjælp af en voksen, men derimod bliver selvhjulpent. Når I arbejder med børns selvhjulpenhed, arbejder I også med deres sociale kompetencer. Oplevelsen af pludselig selv at være i stand til at mestre noget, man tidligere skulle have hjælp til, giver selvtillid. Hvis I opfordrer de selvhjulpne børn til at hjælpe dem, som endnu ikke kan selv, giver det glæde og samhørighed i børnefællesskabet. Det er med til at give børnene en oplevelse af at være betydningsfulde og en del af et børnefællesskab.

Selvhjulpenhed er en stor del af den skandinaviske dagtilbudstradition. I det obligatoriske læringstilbud skal I dog være opmærksomme på, at forældre, som ikke kender til baggrunden for, hvorfor I gør, som I gør, kan misforstå jer og tro, at I ikke passer godt nok på deres barn, når I fx lader dem bakse med at få jakken af eller selv gå op af stigen til barnevognen uden at hjælpe dem. Her kan I med fordel gå forældrene i møde og invitere dem ind til en snak, hvor de kan formulere eventuelle bekymringer, og I kan forklare, jeres pædagogiske intentioner.

Inspiration til forældreforløb

I kan have et tema om, hvordan man støtter barnets udvikling mod at blive selvhjulpent. Forklar hvordan forældrene kan støtte barnet i selv at øve sig ved fx at hjælpe det lidt på vej og være tålmodig, mens de prøver selv. Fx kan I helt konkret vise forældrene, hvordan de kan støtte barnet, når barnet selv kravler op på højstolen. Eller I kan gå sammen med forældrene ud i garderoben, når barnet skal hentes og vise, hvordan de kan støtte barnet i at få tøjet på.

2 Årets gang, traditioner og højtider

Fortæl om jeres traditioner

PRAKSISEKSEMPEL

Det er vinter og tid til at holde fastelavn i daginstitutionen. Det pædagogiske personale ved, at flere forældre ikke kender så meget til de traditioner, der følger med fejringen af fastelavn. Derfor hænger de billeder op fra sidste år og giver sig tid til at fortælle dem, hvad der skal ske, når der skal holdes fastelavn. De fortæller også, at nogle børn måske kan blive bange for udklædningerne, men at de nok skal være der og trøste børnene, hvis det bliver nødvendigt. De hjælper også forældrene med ideer til, hvordan deres barn kan være klædt ud ved at vise billeder fra fastelavn de andre år. Det pædagogiske personale sørger for at have udklædningskassen klar, hvis der møder børn op på dagen uden udklædning, som alligevel gerne vil klædes ud, så alle får lige muligheder for at deltage.

Årets gang med gentagelser af traditioner og højtider giver børnene en tryghed og genkendelig rytme. Det giver dem samtidig noget at glæde sig til og være sammen med hinanden om.

I det obligatoriske læringstilbud vil der være børn og forældre, som ikke kender så meget til de danske højtider og traditioner. I skal derfor være ekstra opmærksomme på at fortælle dem om de traditioner, der knytter sig til de forskellige højtider. Fx at man pynter op til jul, har påskeæg og kyllinger til påske og klæder sig ud, når det er fastelavn. Når I fortæller forældrene om traditionerne, kan de bedre støtte børnene i at deltage, og de får samtidig selv en forståelse for højtiden. Det kan være en god idé at vise billeder fra tidligere års fejringer af højtiden, så forældrene kan se, hvordan I fejrer det i jeres daginstitution.

Der er traditioner i forbindelse med forskellige højtider, som vi tager for givet. Det obligatoriske læringstilbud kan være en anledning til, at I går på opdagelse i traditionerne med nye øjne og måske får øje på det, der kræver en ekstra forklaring – måske for flere forældre i daginstitutionen. De større børn kan tage del i den proces, og det kan være en sjov proces for hele børnegruppen.

Der knytter sig særlige traditioner til fejringen af fødselsdage i Danmark. Her kan I også overveje, om jeres måde at fejre fødselsdag på, utilsigtet kommer til at udelukke nogle forældre fra at bidrage. Fx hvis der er en forventning om særlige hjemmebagte kager, avancerede skattejagter eller lignende. Tal med forældrene om, hvordan I plejer at gøre det i jeres daginstitution og spørg dem om, hvordan de gør det hjemme hos dem. På den måde kan I komme frem til en form for fødselsdag, der passer både jer og forældrene, og hvor de har mulighed for at bidrage.

Inspiration til forældreforløb

Inviter forældrene ind og se, hvad børnene har lavet af forskellige kreationer. De fleste daginstitutioner pynter op med hjemmelavet pynt i forbindelse med de forskellige højtider. Når I inviterer forældrene inden for, får de både et indblik i de traditioner, der knytter til højtiderne og i en af de aktiviteter, I laver sammen med børnene.

Vis interesse for forskellige traditioner

PRAKSISEKSEMPEL

I en daginstitution er det pædagogiske personale bekymrede. Flere af forældrene er uforstående over for, hvorfor børnene er så meget på legepladsen, når det regner og er koldt i vejret. Det pædagogiske personale begynder at interessere sig for, hvorfor forældrene reagerer, som de gør. De indkalder derfor til et møde, hvor de lytter til forældrenes bekymringer. Det viser sig, at forældrene bl.a. er nervøse for, om børnene bliver syge. Det kommer bag på det pædagogiske personale, der kommer forældrene i møde, ved at fortælle om de pædagogiske intentioner med at lade børnene udfolde sig i naturen, og de viser forældrene billeder af deres aktiviteter på legepladsen. Efter mødet oplever det pædagogiske personale, at forældrene er blevet mere trygge ved børnenes udeliv, og de føler sig bedre klædt på til at tale med forældrene om eventuelle bekymringer.

Princippet om demokratisk dannelse i det obligatoriske læringstilbud handler bl.a. om evnen til at kunne håndtere forskelle. Det står også beskrevet i den styrkede pædagogiske læreplan, at ”Deltagelse i fællesskaber handler om at have forståelse for egne og andres kulturelle baggrund og traditioner. Læringsmiljøet skal bidrage til at udvikle børns forståelse af egne værdier og respekt for andres.”

Når I står over for at skulle introducere forældrene i det obligatoriske læringstilbud til danske traditioner, skal I være åbne over for deres baggrund. Spørg ind til, hvilke traditioner og højtider, de fejrer og hvordan, og invitér dem fx til at vise billeder. Det skaber en tillid, og det er godt grundlag at starte en samtale om de danske højtider og traditioner på. Denne tilgang er også det grundlæggende princip i fx det amerikanske Project Early Head Start i USA (1996-2010)[15].

Det vil sige, at når I kender til forældrenes kulturelle baggrund og traditioner, skaber I bedre forudsætninger for en tillidsfuld relation. Og i den tillidsfulde relation kan der ske en udveksling, så både barnet og forældrene i det obligatoriske læringstilbud lærer noget om demokratiske normer og værdier samt danske traditioner, men også så I og de andre børn i daginstitutionen lærer om deres kulturelle baggrund.

Kendskab til andres traditioner handler også om, at I har en opgave i at skulle formidle den mere overordnede baggrund for jeres pædagogiske arbejde i daginstitutionen – nemlig den skandinaviske dagtilbudstradition. I den skandinaviske pædagogiske tradition er fx leg, erfaringsdannelse og udeliv i højsædet. Nogle forældre kan have andre forståelser af betydningen af barnets leg og fx være uforstående over for, at barnets tøj er beskidt, når de bliver hentet. Derfor skal I lytte til deres perspektiver, men samtidig forklare den pædagogiske læreplan, der står på, at bl.a. leg og fællesskaber er afgørende for børns læring og udvikling.

3 Ligeværd mellem køn

Børn skal have lige udfoldelsesmuligheder

PRAKSISEKSEMPEL

Det er eftermiddag i en daginstitution. En pædagog sidder sammen med to børn, en dreng og en pige, og læser et eventyr højt. Eventyret handler om en prinsesse, der bliver reddet fra den onde drage af prinsen på den hvide hest. Drengen peger på billedet af prinsen og laver arme som en bodybuilder, hvorefter han siger, ”Mig også stærk”. Pigen peger på prinsessen og gemmer ansigtet med sine hænder for at vise, at prinsessen er bange for dragen. Episoden er med til at gøre det pædagogiske personale opmærksomme på kønsstereotyper i de eventyr, de læser sammen med børnene, hvor pigerne ofte er passive og bange, og drengene er aktive og modige. Det pædagogiske personale søger derfor aktivt at supplere med nye historier med mere nuancerede og mangfoldige opfattelser af køn, så både drenge og piger har flere identiteter at spejle sig i.

Ligestilling og ligeværd mellem kønnene er en væsentlig værdi i den skandinaviske pædagogiske tradition og derfor også i de danske dagtilbud. Det indebærer, at der skal være lige muligheder for at kunne følge sine interesser og udvikle sig uanset køn. Særlige definitioner af køn kan fremme eller hindre børns udvikling af identitet og deres adgang til forskellige aktiviteter, og det kræver en målrettet indsats at bryde med disse stereotyper. Hvis man som udgangspunkt antager, at piger og drenge er optaget af forskelligt legetøj eller forskellige lege, har det betydning for børnenes udfoldelsesmuligheder, og hvilket pædagogisk læringsmiljø I skaber for dem. I skal have øje for at udfordre og udvide børnenes blik for forskelligt legetøj, så børnene får varierede udfoldelsesmuligheder.

En svensk undersøgelse[16] har vist, at piger og drenge behandles forskelligt i dagtilbuddene. Det viser sig fx ved, at drenge oftere får skæld ud end piger, og at piger, der taler højt, hurtigere bliver tysset på end drenge, der taler højt. Der er også forskel i, hvilke spørgsmål drenge og piger bliver stillet. Hvor spørgsmålene til piger lægger op til mere beskrivelse, kan spørgsmålene til drenge oftere besvares kort.

Vær opmærksomme på om I har nogle forudindtagede forestillinger om drenge og piger i jeres pædagogiske praksis. Som pædagogisk personale er I rollemodeller for både børnene og forældrene. Når I skærper jeres blik på jeres egen praksis, skaber I bedre rum for, at børnene får lige udfoldelsesmuligheder.

Inspiration til forældreforløb

I kan have et tema om børn og køn, hvor I deler jeres egne overvejelser om, hvilke forestillinger om drenge og piger I er blevet opmærksomme på. Ved at fortælle om køn og ligestilling ud fra jeres eget arbejde og aha-oplevelser, kan I starte en samtale, hvor I lytter til forældrenes syn på det og får startet en god dialog.

?

Refleksionsspørgsmål

- Hvordan definerer og arbejder vi med medbestemmelse for de helt små børn?
- Hvordan arbejder vi med forskellige højtider – ved at tale om dem, markere dem eller noget helt tredje?
- Hvilke forestillinger om kønnets betydning er der på færde hos os? Og hvordan arbejder vi med dem?

!

Godt at huske ...

… at have fokus på balancen mellem at give det enkelte barn medbestemmelse og genkendelighed for hele børnegruppen.

… at fortælle om de traditioner, der knytter sig til de forskellige danske højtider.

… at fortælle om værdierne i den pædagogiske læreplan og den skandinaviske dagtilbudstradition.

… at give børnene lige udfoldelsesmuligheder anset køn.

… at interessere jer for traditioner og højtider i andre kulturer for at skabe rum for dialog om danske traditioner og højtider.

TEMA

Forældre-samarbejde

Indledning

Når det pædagogiske personale og forældre samarbejder, skaber det de bedste muligheder for barnets trivsel og udvikling. Et godt forældresamarbejde skaber sammenhæng i barnets hverdag, og forældresamarbejde er et centralt element i den styrkede pædagogiske læreplan.

I det obligatoriske læringstilbud er der nogle andre rammer for forældresamarbejdet, end I kender fra det almene dagtilbud. Derfor kan I med fordel gøre jer nogle overvejelser om, hvordan I vil møde de nye forældre, og hvordan I kan skabe gode rammer for samarbejdet. Et godt forældresamarbejde kommer ikke af sig selv. Det skal udvikles og plejes, og forskningen[17] peger på tre veje, der kan bruges som afsæt for et godt forældresamarbejde:

- at opbygge en tillidsfuld relation
- at sætte rammer og formål for forældresamarbejdet
- at tilpasse samarbejdet med forældrene.

I kan læse mere om dem på www.emu.dk/dagtilbud.

Dette afsnit indeholder inspiration til, hvordan I, ud fra de tre veje til et godt forældresamarbejde, kan opbygge et godt samarbejde mellem jer og forældrene i det obligatoriske læringstilbud.

1. **Opbyg en tillidsfuld relation**
2. **Sæt rammer og formål**
3. **Tilpas samarbejdet**

1 Opbyg en tillidsfuld relation

Giv plads til hinandens perspektiver

PRAKSISEKSEMPEL

Et nyt barn var startet i daginstitutionen, og det pædagogiske personale oplevede, at forældrene virkede utrygge ved at komme i huset. Det var svært for det pædagogiske personale at få startet en god dialog med forældrene, og de havde også virket utilpasse, da de skulle være i daginstitutionen sammen med barnet i indkøringsperioden. Barnet græd ofte og længe ved afleveringen, og det pædagogiske personale besluttede sig derfor at arbejde systematisk med tilknytningen til barnet. Samtidig arbejdede de også med at styrke relationen til forældrene. Gennem samtaler fandt de ud af, at forældrene var usikre på forældrerollen og følte, at de blev bedømt, når de var sammen med deres barn foran det pædagogiske personale. Ved at arbejde systematisk med relationen til både barn og forældre fik det pædagogiske personale skabt tillid til dem og daginstitutionen.

Udgangspunktet for et godt forældresamarbejde er en tillidsfuld relation. Som pædagogisk personale har I en særlig opgave i at opbygge tillid mellem jer og forældrene i et obligatoriske læringstilbud. Tillid kommer af en løbende og åben dialog, hvor der er plads til både at tale om det, der fungerer, og det, der er svært. Vigtigheden af en god dialog mellem forældre og det pædagogiske personale går igen i al skandinavisk forskning, hvor tillid og respekt fremhæves som meget betydningsfuldt for det gode forældresamarbejde. Den gode dialog er også med til at skabe sammenhæng i børnenes liv og hverdag.

Forældre har en værdifuld viden om barnet, som I kan inddrage, når I tilrettelægger det obligatoriske læringstilbud. Derfor er det vigtigt, at I lytter til og inddrager deres perspektiver på barnets trivsel og udvikling. Det kan fx handle om barnets præferencer i forhold til lur og trøst eller lege, som det er særligt optaget af. Når I er åbne over for forældrenes perspektiver, danner det et naturligt afsæt for, at I kan fortælle forældrene om jeres oplevelser af, hvordan barnet har det. Et godt afsæt for jeres samtale er at tage udgangspunkt i barnets perspektiv, når I ønsker at tale med forældrene. Fx hvad I og forældrene oplever, at barnet er særligt optaget af, trives i eller er udfordret af?

En tillidsfuld relation opbygges særligt i løbet af hverdagens samtaler mellem jer og forældrene, når barnet afleveres og hentes. Når I deler de gode oplevelser, I har haft med barnet i løbet af dagen, oplever forældrene jeres interesse i barnets trivsel og udvikling, hvilket er med til at gøre dem trygge ved at aflevere deres barn til jer. Når I organiserer dagen, så tænk over, hvordan I kan skabe tid til dialog med forældrene i forbindelse med aflevering og afhentning. Det har stor betydning, særligt i starten, af jeres samarbejde med forældrene.

Når barnet starter i det obligatoriske læringstilbud, kan der være behov for, at I har nogle opstartssamtaler – eventuelt uden barnet. Her kan I lære forældrene bedre at kende og spørge ind til barnets trivsel og udvikling, før det startede i daginstitution. Vær opmærksom på, at spørgsmålene skal være konkrete, især hvis det er forældre, der har svært ved at forstå dansk. Vær også konkrete, når I svarer på deres spørgsmål og overvej, om der skal en tolk med til samtalen. Før eller efter samtalen kan I vise forældrene rundt i daginstitutionen. Det skaber en god start, at forældrene kan se, hvor børnene sover, spiser, leger og får skiftet ble, så de bliver trygge ved at aflevere deres barn.

Inspiration til forældreforløb

Når en ny familie starter i det obligatoriske læringstilbud, kan I lave et arrangement med fokus på, at familien lærer jer og de andre familier i daginstitutionen at kende. Når de møder de andre forældre, kan der opstå samtaler om hverdagen i daginstitutionen. Når I skal lære den nye familie at kende, kan I enten gå formelt til værks og bruge dialogredskaber og samarbejdsøvelser, eller I kan vælge nogle løsere rammer, hvor I spiser sammen, også sammen med daginstitutionens andre forældre, og har en mere uformel, men alligevel struktureret snak, omkring bordet.

2 Sæt rammer og formål

Klare og tydelige forventninger

PRAKSISEKSEMPEL

I en daginstitution oplevede det pædagogiske personale, at et forældrepar ofte afleverede midt i morgensamlingen, hvilket skabte frustration hos det pædagogiske personale i lang tid, da de ikke kunne tage ordentlig imod barnet. Dagens rytme med samling, lur og måltiderne hang på den fælles opslagstavle, og det pædagogiske personale mente derfor, at de havde formidlet det til forældrene, der også havde andre børn i daginstitutionen. De besluttede sig for, at de skulle have en samtale med forældrene om, at barnet skulle afleveres inden samling. Under samtalen kom det frem, at forældrene altid afleverede det store barn først, og at de slet ikke var klar over, at det var et problem. Efter samtalen afleverede de det mindste barn først, så det blev en rolig aflevering, og morgensamlingen kunne foregå uden afbrydelser.

Tydelighed er et vigtigt afsæt for, at forældrene er i stand til at leve op til de forventninger, I har til dem. I det obligatoriske læringstilbud handler det bl.a. om at være tydelig om de formelle rammer i forhold til børnenes fremmøde og forældrenes deltagelse i de målrettede forældreforløb. Forventningsafstemningen skal gerne ske før eller i forbindelse med, at barnet starter i det obligatoriske læringstilbud. Det kan være til opstartssamtaler, hvor der både er et fokus på at lære hinanden og barnet bedre at kende og samtidig at afklare rammerne for samarbejdet og forventningerne til hinanden.

Det kan være en balance at skulle arbejde på at opbygge tillid mellem jer og forældrene, samtidig med at I skal melde de formelle rammer for det obligatoriske læringstilbud tydeligt ud. Men det skaber klare rammer for samarbejdet, at I har haft en konkret samtale om, hvad forældrene fx skal gøre, hvis barnet bliver sygt og derfor ikke kan komme, og det er med til at skabe grundlaget for et godt samarbejde.

FOKUS

Behov for klare rammer i samarbejdet

I det obligatoriske læringstilbud skal I navigere mellem jeres pædagogiske rolle og rollen som myndighedsperson, da I skal registrere børnenes fremmøde og forældrenes deltagelse i de målrettede forløb. Det er en særlig dimension i forældresamarbejdet, som I skal have en opmærksomhed på.

En undersøgelse[18] af pædagogers arbejde med nyankomne flygtninge i Danmark viser samme dilemma. Her kommer man frem til, at det er vigtigt med klare roller og retningslinjer, som begge parter kender til. I skal derfor fra starten være tydelige over for forældrene, om fx hvilken rolle I har ift. at registrere fremmøde.

3 Tilpas samarbejdet

Alle forældre er forskellige

PRAKSISEKSEMPEL

En daginstitution med mange børn fra familier i udsatte positioner havde stor succes med at samle daginstitutionens forældre til årets sommerfest. Til de klassiske forældremøder i løbet af året var det vanskeligt at få forældrene til at deltage, men til sommerfesten var næsten alle daginstitutionens forældre og børn med. De samledes om et fælles måltid, hvor alle havde en ret med, og de mere uformelle rammer skabte et godt grundlag for at lære hinanden bedre at kende og snakke om børnenes hverdag i daginstitutionen og i hjemmet.

Familier er forskellige. De har forskellige hverdagsliv, familieformer og sociale, kulturelle og sproglige baggrunde. Derfor har de ofte også forskellige behov i forhold til samarbejdet med deres barns daginstitution. Det betyder, at I som pædagogisk personale, inden for den lovgivningsmæssige ramme af det obligatoriske læringstilbud, skal tilpasse samarbejdet til den enkelte familie.

Et tilpasset samarbejde handler om at tage udgangspunkt i den enkelte families situation og på den måde skabe lige deltagelsesmuligheder for alle. At tage udgangspunkt i den enkelte familie kan fx handle om, at nogle familier i perioder kan være i udsatte positioner, der fordrer en udvidet omsorgsrolle fra jeres side. Der kan fx være en situation, hvor barnet igen har glemt regntøjet, men I ved, at familien er ekstra udfordrede i den pågældende periode. Derfor låner barnet daginstitutionens regntøj. Når I så ved, at familien er mere stabil igen, går I tilbage til at have positive forventninger til, at forældrene kan varetage samme ansvar som de andre forældre.

At skabe lige deltagelsesmuligheder for alle forældre handler overordnet om, at I kommer forældrene i møde ved at tilbyde dem flere muligheder for at deltage i daginstitutionens fællesskab ved fx både at holde traditionelle forældremøder, arbejdsdag og sommerfest. I det obligatoriske læringstilbud er forældrene forpligtet til at deltage i de målrettede forældreforløb. For at skabe motivation for forældrenes deltagelse i forløbene, kan I spørge ind til deres interesser og ønsker til det faglige indhold. I skal også have en opmærksomhed på, hvornår på dagen I afholder de obligatoriske aktiviteter og arrangementer i forhold til forældrenes mulighed for deltagelse.

?

Refleksionsspørgsmål

- Hvordan kan vi lykkes med at skabe en tillidsfuld relation til forældrene?
- Hvordan kommunikerer vi vores tydelige forventninger til forældrene, og hvordan håndterer vi vejledningen af forældrene på bedste vis?
- Hvordan lykkes vi med at skabe arrangementer, hvor forældrene er motiverede til at deltage og bidrage?

!

Godt at huske ...

… at tage stilling til, hvem der skal registrere børnenes og forældrenes fremmøde.

… at organisere jeres tid, så I kan prioritere samtalerne med forældrene i afleverings- og afhentningsperioderne.

… at være konkrete når I spørger ind til barnets udvikling i opstartssamtalen.

… at være åbne over for forældrenes perspektiver.

… at reflektere løbende over rollen som vejleder.

Inspiration til målrettede forløb for forældre

Dette afsnit indeholder fem overordnede opmærksomhedspunkter og fire ideer til konkrete aktiviteter og arrangementer, I kan vælge at bruge som inspiration, når I skal tilrettelægge det målrettede forløb for forældrene.Til sidst i afsnittet kommer et forslag til, hvordan et sådant forløb kan se ud.

Det målrettede forløb for forældrene kan forløbe over fx 20 timer fordelt over fx tre uger (jf. orienteringsskrivelsen), og det skal ”inspirere og vejlede forældrene om, hvordan de kan støtte deres barn i det obligatoriske læringstilbud og understøtte barnets dansksproglige kompetencer og generelle læringsparathed og introducere barnet til danske traditioner, normer og værdier” (Dagtilbudsloven).

Inspiration til det tematiske indhold i aktiviteterne og arrangementerne er præsenteret undervejs i håndbogens tre temakapitler. Det tematiske indhold i forløbet skal tilrettelægges ud fra jeres lokale praksis og være i overensstemmelse med hensigten og det tematiske fokus i det obligatoriske læringstilbud.

FOKUS

Vær opmærksomme på, at forældrene kan være forhindrede i at deltage i de forskellige aktiviteter afhængigt af hvornår på dagen, at de afholdes. Det kan fx være, at forældrene er på arbejde, i sprogskole eller under uddannelse og derfor har vanskeligt ved at deltage i dagtimerne. Under opstartssamtalerne er det god ide at afklare dette med forældrene, så I får tilrettelagt et forløb, der passer begge parter.

Opmærksomhedspunkter

Jeres forskellige roller

Som pædagogisk personale er I vant til at have forskellige roller over for forældrene i forskellige situationer. I det obligatoriske læringstilbud står I imidlertid over for en ny opgave, hvor der også følger nye roller. Her skal I stå for målrettede forløb for forældrene og skabe et godt samarbejde med forældre, der ikke selv har indskrevet deres barn i dagtilbud netop nu. Jeres myndighedsrolle er desuden tydeligere, da det kan medføre økonomiske sanktioner over for forældrene, hvis barn eller forældre ikke deltager i læringstilbuddet.

Det er vigtigt at skabe så gode rammer for forældresamarbejdet som muligt, og derfor centralt, at I arbejder fagligt og reflekteret med de roller, I indtager over for forældrene. I kan som hovedregel have fire roller: den faglige ekspert, den støttende vejleder, facilitatoren eller myndighedspersonen.

Når I indtager rollen som faglig ekspert, giver I forældrene råd på baggrund af jeres faglige ekspertise og erfaring. Er forældre fx usikre på, om deres barns danske sprog er alderssvarende og spørger jer til råds, svarer I typisk på spørgsmålet i rollen som faglig ekspert.
I samme eksempel kan I også vælge at påtage jer rollen som den støttende vejleder, der myndiggør forældrene og taler med dem om, at børn er forskellige og har forskellige måder at lære det danske sprog på, og hvad de kan gøre som forældre. Rollen som facilitator kan I påtage jer, hvis I ønsker, at en forældregruppe skal dele deres viden og erfaringer med hinanden. Her lader I forældrene bruge hinandens erfaringer til at blive klogere på dem selv og deres eget barn. I myndighedsrollen bliver jeres position som myndighedsperson tydelig. I det obligatoriske læringstilbud har I bl.a. ansvaret for at registrere børnenes og forældrenes fremmøde.

Måden der tales på

Forskning[19] peger på, at det pædagogiske personale i dagtilbud bruger to forskellige toner, når det taler til forskellige forældre. Udvekslingstonen og undervisningstonen. Taler det pædagogiske personale i en udvekslingstone, ligger fokus i samtalen på at udveksle informationer med forældrene. Hvis det pædagogiske personale modsat taler i en undervisningstone, er der en underliggende intention om, at forældrene skal overbevises eller lære noget. Undervisningstonen bruges oftere over for forældre med anden etnisk baggrund end dansk, og det er værd at være opmærksom på, når I tilrettelægger det obligatoriske læringstilbud. Reflekter indledningsvis over, hvordan I ønsker at henvende jer til forældrene og vend løbende tilbage til denne refleksion, når læringstilbuddet er etableret. Det er en ny opgave for jer at skulle stå for de målrettede forældreforløb, og det er derfor hensigtsmæssigt at overveje, hvordan I skaber de bedste rammer for et konstruktivt forældresamarbejde.

Ved sprogbarrierer

Det er vigtigt, at børn og forældre i det obligatoriske læringstilbud er en del af daginstitutionens øvrige fællesskab og hverdagsliv. For at det kan lykkes, skal I skabe en kultur, hvor alle børn og forældre kan deltage – også familier med en anden sproglig baggrund.

Det kan være hensigtsmæssigt, at I overvejer, hvordan I kan formidle informationer til forældrene på andre måder end skriftligt. Særligt i forhold til de formelle rammer omkring barnets og forældrenes deltagelse i det obligatoriske læringstilbud er det afgørende, at I er sikre på, at forældrene har forstået dem. Også i hverdagen har det betydning, at jeres informationer når ud til alle forældre. Så undgår I, at et barn ender i en udsat position i forhold til resten af børnegruppen, fordi forældrene ikke har forstået, det I kommunikerer. Det kan fx være, I skal på tur en tidlig morgen, og at forældrene ikke har forstået, hvornår barnet skal afleveres for at kunne nå at komme med.

I kommunikationen med forældre med en anden sproglig baggrund kan billeder fungere som et rigtig godt afsæt for dialog. I kan fx vise forældrene, hvad I har lavet i løbet af dagen eller lave en oversigt med billeder af det tøj, som barnet skal have som ekstratøj i sin garderobe. I kan også bruge billeder til at vise, hvordan I fejrer forskellige højtider i daginstitutionen. Visuel kommunikation, hvor alle uanset sproglig baggrund eller sproglige kompetencer, forstår budskabet, kan ofte være det, der gør, at I undgår unødige misforståelser med forældrene og være med til at skabe en bedre dialog.

Inddrag forældrene i konkrete aktiviteter

Forskellige undersøgelser[20] viser, at det gavner børn i udsatte positioner og styrker forældresamarbejdet, når forældrene inddrages i konkrete aktiviteter i dagtilbuddet. Forældre skal inddrages for at opleve, hvordan det pædagogiske personale agerer i samværet med børnene. Det er en forudsætning for børns trivsel og udvikling, at forældrenes egne forudsætninger og kompetencer styrkes. Nogle forældre i det obligatoriske læringstilbud har brug for ekstra hjælp og støtte i forældrerollen. Når de får mulighed for at deltage i jeres aktiviteter og rutiner med børnene, ser de konkret, hvordan de selv kan være med til understøtte deres barns udvikling. Vær opmærksom på, at de aktiviteter, I inddrager forældrene i, også er nogle, forældrene kan lave derhjemme. Det kan fx være en udeaktivitet, hvor I lader barnets interesser være styrende for tempoet og retningen.

Se ressourcerne hos forældrene

Når I planlægger at afholde aktiviteter og arrangementer, hvor forældrene skal deltage på forskellig vis, skal I være opmærksomme på at se ressourcerne hos forældrene. Det vil sige, at I er bevidste om, at forældrene skal lære noget af jer, men at I også kan lære noget af dem. Overvej derfor, hvordan I giver forældrene plads til at komme med initiativer og input, og om nogle af aktiviteterne kan tage udgangspunkt i deres ressourcer. Vær opmærksom på eventuelle forudindtagede forståelser, så I kan møde forældrene åbent og forholde jer nysgerrigt til deres eventuelle spørgsmål. Det giver det bedste afsæt for, at I kan forklare de pædagogiske intentioner bag jeres praksis.

Mulige aktiviteter og arrangementer

Formiddagsaktivitet

Som en del af det målrettet forældreforløb kan I tilrettelægge aktiviteter for børnene om formiddagen, hvor forældrene også skal deltage. Det kan give forældrene konkret inspiration til, hvordan barnet støttes i sin udvikling, og konkrete aktiviteter de kan lave derhjemme, som støtter deres barns udvikling. Samtidig giver formiddagsaktiviteten forældrene et indblik i dagligdagen i jeres daginstitution og en forståelse af, hvad det pædagogiske personale gør for at støtte børnenes udvikling og trivsel. Det kan være en fordel, at forældrene hurtigt efter opstarten får indblik i jeres hverdag, fordi det kan hjælpe med at gøre dem, og derved også barnet, trygge ved at være i daginstitutionen. Under besøget kan forældrene også stille spørgsmål og få luft for eventuelle bekymringer, og I kan afmystificere og forklare jeres pædagogiske intentioner i daginstitutionen.

Eftermiddags- eller aftenarrangement

Eftermiddags- eller aftenarrangementer afholdes i det fleste dagtilbud som en del af forældresamarbejdet. Det kan være et forældremøde, hvor det pædagogiske personale og forældrene mødes og snakker om fx børnegruppens trivsel. Sådanne arrangementer kan også indgå som en del af det målrettede forældreforløb, hvor de omhandler temaer, der er i fokus i det obligatoriske læringstilbud. Det er imidlertid ofte, at forældre til børn i udsatte positioner ikke deltager ved sådanne arrangementer, så I skal være opmærksomme på at have tydelig forventninger og at skabe de bedste rammer for deltagelse. Det kan fx være, at I skal arrangere aktiviteter for eventuelle ældre søskende i familien samtidig eller spise sammen som en del af arrangementet.

Den planlagte samtale

Planlagte samtaler mellem det pædagogiske personale og forældre skaber en fast ramme og giver mulighed for at have en uforstyrret dialog om barnets trivsel og samarbejdet mellem daginstitution og forældre. I de målrettede forældreforløb kan disse samtaler også indgå som en del af forløbet. Det kan være i starten af forløbet, hvor I skal lære forældrene bedre at kende og formidle rammer for det obligatoriske læringstilbud. Det kan også være undervejs i forløbet, hvis I har brug at have en uforstyrret dialog med forældrene. Når I arrangerer planlagte samtaler med forældre, skal I sikre jer, at de har mulighed for at deltage på det påtænkte tidspunkt.

Den udvidede hverdagssamtale

Samtaler i hverdagen mellem forældrene og det pædagogiske personale er en stor del af forældresamarbejdet i alle dagtilbud. Hvis I skærper jeres fokus på indholdet i hverdagssamtalerne, kan de indgå som en del af det målrettede forældreforløb. Med udgangspunkt i jeres pædagogiske intentioner i det pædagogiske læringsmiljø, I skaber for børnene, kan I have en dialog med forældrene om de mere generelle temaer, der er i fokus i det obligatoriske læringstilbud.

Det kan fx være, at børnene har haft indflydelse på, hvad I har lavet i dagens løb, eller at I har arbejdet med køn og ligestilling ved at lade børnene være drenge og piger på forskellige måder. Det introducerer forældrene til ligestilling mellem kønnene, og at barnet har demokratisk medindflydelse på hverdagen i daginstitutionen. Når I forklarer jeres pædagogiske intentioner, inspirerer I forældrene til, hvordan de kan støtte deres barns udvikling i hjemmet.

Når I har udvidede hverdagssamtaler med forældrene, skal I være opmærksomme på, hvilken situation både barn og forældre er i. Er barnet roligt og optaget af leg eller andet, er der rum for, at I kan tale med forældrene. Hvis barnet derimod er uroligt og har brug for forældrenes opmærksomhed, er det ikke et godt tidspunkt for samtalen.

Når I planlægger ugens gang, kan I overveje, hvordan afleverings- og afhentningstidspunkterne for børnene i det obligatoriske læringstilbud håndteres og organiseres bedst, så I kan skabe de bedst mulige rammer for den udvidede hverdagssamtale med forældrene.

Eksempel

Her følger et eksempel på, hvordan et målrettet forløb for forældrene kan tilrettelægges ud fra de forskellige aktiviteter og arrangementer, der er præsenteret i håndbogen.

Når I tilrettelægger et målrettet forløb for forældrene skal I være systematiske i jeres tilgang, så I sikrer jer, at I kommer omkring de temaer og elementer, der er i fokus i det obligatoriske læringstilbud.

I kan lade jer inspirere af de konkrete temaer, der er præsenteret i håndbogen, når I tilrettelægger et sammenhængende forløb, der er i overensstemmelse med jeres lokale praksis og hensigten med det obligatoriske læringstilbud.

I opstartsfasen kan fokus være på barnets indkøring i daginstitutionen, og de samtaler, I har med forældrene som en del af indkøringen, kan indgå som en del af forløbet.

I det målrettede forløb skal I omkring de centrale temaer i det obligatoriske læringstilbud. I kan opsætte mål for forløbet, fx sammen med forældrene, som I løbende kan følge op på undervejs i forløbet.

Litteraturhenvisninger

1. Dagtilbudsloven, Lov nr. 1529 af 18.12.2018

2. Christoffersen et al. (2014) *Daginstitutionens betydning for børns udvikling: en forskningsoversigt.* København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
   Maynard, C.N. (2013) *Teacher-child interpersonal dynamics: A closer look at prekindergarten children's classroom experience.* Greensboro: Faculty of the Graduate School, University of North Carolina Dalli et al. (2011) *Quality early childhood education for under-two-year-olds: What should it look like? A litterature review.* Ministry of Education, New Zealand

3. Bjørnestad, E. og Samuelsson, I.P. (2012) *Hva betyr livet i barnehagen for barn under tre år?: en forskningsoversikt.* Høgskolen i Oslo Akershus
   Sylva, K. et al. (2010) *Early Childhood Matters. Evidence from the Effective Pre-school and Primary Education Project.* Routledge Taylor & Francis Group

4. Bl.a. Bleses et al. (2017) *Metanalyse af pædagogiske indsatser til at styrke det sproglige læringsmiljø for 0-5-årige børn.* Rambøll og Trygfondens Børneforskningscenter
   Bjørnestad, E. & Samuelsson, I.P. [Red.] (2012) *Hva betyr livet i barnehage for barn under 3 år?: en forskningssoversikt.* Høgskolen i Oslo og Akershus

5. Bleses et al. (2017) *Metanalyse af pædagogiske indsatser til at styrke det sproglige læringsmiljø for 0-5-årige børn.* Rambøll og Trygfondens Børneforskningscenter

6. Gou et al. (2012) *The literacy environment of preschool classrooms: Contributions to children's emergent literacy growth.* Journal of Research in Reading, volume 35, issue 3

7. Gou et al. (2012) *The literacy environment of preschool classrooms: Contributions to children's emergent literacy growth.* Journal of Research in Reading, volume 35, issue 3

8. Bleses et al. (2017) *Metanalyse af pædagogiske indsatser til at styrke det sproglige læringsmiljø for 0-5-årige børn.* Rambøll og Trygfondens Børneforskningscenter

9. Winje, A. K. (2017) *Å gjøre demokrati i barnehagens kommunikative fellesskap. En studie av de yngste barna sitt språk, barnehagen sin relasjonelle og romlige kvalitet og dets betydning for de yngste barna sin tilgang og meddelelse av livsverden i barnehagen.* Tidsskriftet Barn nr. 4, 2017: 53-69

10. Weisberg, D.S. (2016) Guided play: *Principles and practices.* Current Directions in Psychological Scienc, 25 (3) 177-183

11. Fredens, K. (2012) *Mennesket i hjernen. En grundbog i neuropædagogik.* Hans Reitzels Forlag

12. Kultti, A. (2013) *Singing as language learning activity in multilingual toddler groups in preschool.* Early Child Development and Care, 183 (12), 1955-1969

13. Hoff, E. (2018) *Bilingual Development in Children of Immigrant Families.* Child Development Perspectives, 12(2), 80–86
    Hoff, E., & Core, C. (2013). *Input and Language Development in Bilingually Developing Children.* Seminars in Speech and Language, 34 (04), 215–226

14. Grindland, B. (2011) *Uenighet som demokratisk praksis i måltidsfellesskapet på småbarnsavdeling.* Nordisk Barnehaveforskning, 4(2)

15. https://eclkc.ohs.acf.hhs.gov/

16. Eidevald, C. (2009) *Det finns inga tjejbestämmare: Att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek. There are no girl decision-makers: Understanding gender as a position in preschool practices.* Jönköping: Högskolan i Jönköping

17. Børne- og Socialministeriet (2019) *Kort om forældresamarbejde.* Børne- og Socialministeriet

18. Bregnbæk et al. (2017) *Statens eller familiens børn? Tvang og omsorg i mødet mellem nytilkomne familier og danske daginstitutioner.* Forskning I Pædagogers Profession Og Uddannelse, 1(2), 14

19. Gulløv, E. & Bundgaard, H. (2008) *Forskel og fællesskab: minoritetsbørn i daginstitution.* Hans Reitzels Forlag

20. Dyssegaard, C. D. & Egelund, N. (2016) *Systematisk kortlægning om forældreinvolvering og forældresamarbejde, der kan fremme læring hos børn og unge med ressourcesvag social baggrund i dagtilbud og skole.* Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning

Børne- og Undervisningsministeriet, **www.uvm.dk**